UDK 37.01:37.018.1

# ZAMONAVIY JAMIYATDA TA’LIM VA TARBIYA UYG‘UNLIGI

**Mirqosimova Marg‘ubaxon,**
O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi professori,
pedagogika fanlari doktori (DSc)

Zamonaviy jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy rivojlanishi ta’lim tizimi oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bugungi kunda ta’limning mazmuni va shakllari takomillashib, yoshlarning zamonaviy bilim va kompetensiyalarni egallashi uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Kunduzgi, kechki va sirtqi ta’lim shakllari, masofaviy ta’lim imkoniyatlari, xorijiy oliy ta’lim muassasalari bilan hamkorlik hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi ta’lim jarayonining mazmunan boyishiga xizmat qilmoqda.

Ta’lim tizimining rivojlanishi faqat bilim berish jarayoni bilan chegaralanib qolmasligi kerak. Chunki bilimning inson faoliyatidagi amaliy qiymati uning qanday maqsadda va qanday ijtimoiy-ma’naviy mezonlar asosida qo‘llanilishiga ham bog‘liq. Shu sababli ta’lim va tarbiya bir-birini to‘ldiruvchi, o‘zaro uzviy bog‘langan jarayonlar sifatida qaralishi lozim.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosatida ham yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish, ularning intellektual salohiyati bilan bir qatorda ma’naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Xususan, ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyalarida ta’lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish kabi vazifalar belgilangan.

Ta’lim va tarbiya tushunchalari mazmunan bir-biridan farq qilsa-da, pedagogik jarayonda ular o‘zaro chambarchas bog‘liqdir. Ta’lim, avvalo, shaxsga bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash imkonini bersa, tarbiya uning dunyoqarashi, qadriyatlari, axloqiy qarashlari, ijtimoiy mas’uliyati va xulq-atvorini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shaxsning barkamol rivojlanishi uchun ushbu ikki jarayonning uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Faqat bilimli, biroq ijtimoiy mas’uliyati va ma’naviy qadriyatlari yetarli shakllanmagan shaxs jamiyat taraqqiyotiga kutilgan darajada hissa qo‘sha olmaydi. Shu bilan birga, tarbiyaviy ta’sir ta’lim mazmuni bilan uyg‘unlashgandagina uning samaradorligi ortadi.

Ta’lim jarayonida o‘quvchining mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, qaror qabul qilishi va o‘z nuqtayi nazarini asoslay olishi bilan bir qatorda, boshqalarning fikriga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, mas’uliyat, hamkorlik, bag‘rikenglik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarni shakllantirish ham muhimdir.

Shu jihatdan zamonaviy pedagogning vazifasi faqat bilim berishdan iborat bo‘lmay, balki o‘quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, uning ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashni ham nazarda tutadi.

Bugungi ta’lim jarayonida interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Bunday texnologiyalar o‘quvchini ta’lim jarayonining faol subyektiga aylantirib, uning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishga imkon beradi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi ayniqsa muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati, ehtiyoji va individual psixologik xususiyatlari mavjud. Ta’lim jarayonida ana shu jihatlarni hisobga olish o‘quvchining o‘z imkoniyatlarini namoyon etishiga yordam beradi.

Biroq innovatsion texnologiyalardan foydalanishning o‘zi ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlamaydi. Texnologiyaning pedagogik samarasi uni qanday maqsadda va qanday metodik yondashuv asosida qo‘llashga bog‘liq. Shu sababli zamonaviy ta’lim texnologiyalari o‘quvchilarda nafaqat bilim va kompetensiyalarni, balki ijtimoiy mas’uliyat, axloqiy qadriyatlar va insonparvarlik munosabatlarini shakllantirishga yo‘naltirilishi lozim.

Ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlashda oila alohida o‘rin tutadi. Oila bolaning dastlabki ijtimoiylashuv muhiti bo‘lib, unda shaxsning dastlabki axloqiy qarashlari, muloqot ko‘nikmalari, mehnatga munosabati va ijtimoiy xulq me’yorlari shakllanadi.

Shu sababli ta’lim tashkilotlari va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish tarbiyaviy jarayon samaradorligini oshiradi. Ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish, ular bilan muntazam fikr almashish, bolaning rivojlanishini birgalikda kuzatish va muammolarni hamkorlikda hal qilish ijobiy natija beradi.

Bugungi kunda “oila–mahalla–ta’lim tashkiloti” hamkorligini rivojlantirish yosh avlod tarbiyasini yaxlit tizim sifatida tashkil etish imkonini beradi. Bunda har bir subyektning vazifalari va mas’uliyati aniq belgilanishi, o‘zaro axborot almashinuvi va hamkorlik mexanizmlari takomillashtirilishi zarur.

Ta’lim tashkiloti, oila va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik faqat muammo yuzaga kelganida emas, balki profilaktik va rivojlantiruvchi yo‘nalishda ham amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Chunki tarbiyaviy jarayon uzluksiz xarakterga ega bo‘lib, unda oila, ta’lim muassasasi va ijtimoiy muhitning ta’siri bir-birini to‘ldirib boradi.

Zamonaviy jamiyatda yoshlarni tarbiyalash mazmuni ham yangilanib bormoqda. Bugungi yosh avloddan nafaqat chuqur bilim, balki ijtimoiy faollik, tanqidiy va ijodiy fikrlash, axborotdan to‘g‘ri foydalanish, muloqot qilish, turli nuqtayi nazarlarni hurmat qilish kabi kompetensiyalar talab etiladi.

Ayniqsa, raqamli axborot muhitining kengayishi yoshlarning tarbiyasiga yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish jarayonida axborot xavfsizligi, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash va raqamli

madaniyatni shakllantirish tarbiyaviy ishlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Shuningdek, yoshlarni vatanparvarlik, insonparvarlik, bag‘rikenglik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash ham ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lishi kerak. Bunday yondashuv ta’limning mazmunini hayotiy faoliyat bilan bog‘lash va yoshlarni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga tayyorlash imkonini beradi.

Ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlash uchun, avvalo, ta’lim mazmuni bilan tarbiyaviy maqsadlar o‘zaro muvofiqlashtirilishi kerak. Dars jarayonida o‘quvchilarning bilim olish faoliyati bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ham sharoit yaratilishi lozim.

Buning uchun quyidagi pedagogik shartlarga e’tibor qaratish mumkin:

ta’lim va tarbiya maqsadlarini yagona pedagogik tizim asosida rejalashtirish;

shaxsga yo‘naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlardan foydalanish;

o‘quvchilarning mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish;

ta’lim jarayonida hamkorlik va o‘zaro hurmat muhitini yaratish;

oila, mahalla va ta’lim tashkilotlari hamkorligini kuchaytirish;

zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan tarbiyaviy maqsadlarda ham samarali foydalanish;

o‘quvchilarning individual va psixologik xususiyatlarini hisobga olish;

pedagoglarning psixologik-pedagogik kompetensiyasini muntazam rivojlantirish.

Mazkur shartlarning tizimli ravishda amalga oshirilishi ta’lim sifatini oshirish bilan bir qatorda, ijtimoiy jihatdan faol, mustaqil fikrlaydigan va ma’naviy yetuk shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

**Xulosa.** Zamonaviy jamiyatda ta’lim va tarbiyani bir-biridan ajratib bo‘lmaydi. Ta’lim shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirsa, tarbiya uning ma’naviy-axloqiy qiyofasi, ijtimoiy mas’uliyati va hayotiy pozitsiyasini shakllantiradi. Shu sababli zamonaviy ta’lim tizimida bilim berish va tarbiyaviy ta’sirni yagona pedagogik jarayon sifatida tashkil etish muhim vazifa hisoblanadi.

Innovatsion ta’lim texnologiyalari, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, oila va ta’lim tashkilotlari hamkorligi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan tarbiya hamda raqamli madaniyatni shakllantirish ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlovchi muhim omillardir.

Demak, ta’lim sifatini oshirishning asosiy mezonlaridan biri faqat o‘quvchilarning akademik natijalari emas, balki ularning mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy mas’uliyatli, ma’naviy yetuk va jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo‘sha oladigan shaxs sifatida shakllanishidir. Bunga esa ta’lim va tarbiyaning uzviyligi, oila–mahalla–ta’lim tashkiloti hamkorligi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning uyg‘unligi orqali erishish mumkin.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016. – 56 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
3. Putnam R.D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. – New York: Simon and Schuster, 2000.
4. Mirqosimova M. Umumiy pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2021. – B. 99–100.
5. U.D. Qodirov, I.I. Khojiboev, A.E. Turakhanov, A.S.Nurmamatov. Psychological Factors In The Development Of Professional Competences Of Trainees Increasing Qualification In The System Of Public Education. European Journal of Molecular & Clinical Medicine 7 (3), 3836-3843.